

På längre sikt

Nu kom beviset. Teknologin har känslor. Förra lördagen kraschade vår television slutgiltigt – precis på dagen 75 år efter undertecknandet av den för hela Europa så ödesdiga Molotov–Ribbentrop-pakten. Och medan jag monterade ned det demonstrativt tiggande skrotet från väggen gick tankarna till alla konsekvenser av de nu så aktuella krigsutbrotten 1914 och 1939.

I europeisk historia kallar vi de två blodbaderna för första och andra världskriget. Visst spred de sig över flera kontinenter och krävde livet flera tiotal miljoner människors liv jorden runt. Men mest påverkades ändå Europa, där kriget i huvudsak fördes och vars politiska gränser, ekonomiska system och sociala strukturer blev radikalt omstöpta på grund av kriget.

Krig är på kort sikt alltid destruktiva men kan i längden också föra med sig goda saker. Därför är det inte alldeles okomplicerat att säga att allting hade varit bättre om dessa krig aldrig hade utkämpats.

Ett exempel på detta är genombrottet för Europas parlamentariskt styrda demokratier, som väsentligen var en kedjereaktion av de samhälleliga motsättningar som uppstod under första världskriget. Ett annat är konstruktionen av den västeuropeiska välfärdsstaten. Den hade högst antagligen blivit på hälft om medborgarna inte hade vant sig vid nationalstaternas starka interventionspolitik under och efter andra världskriget.

Den sistnämnda tesen får för övrigt stöd av den franske ekonomen Thomas Pikettys uppmärksammade analys av kapitalkoncentrationerna i Västvärlden under 1900-talet. Enligt honom berodde den europeiska utjämningen av inkomster och förmögenheter mellan 1914 och 1980-talet huvudsakligen på den kapitalförstörelse och de statliga interventioner som världskriget gav upphov till.

Man behöver inte vara marxist för att skönja de goda sidorna av denna utjämningspolitik. Enligt många samhällsvetare förutsätter ett fungerande civilsamhälle att vi litar på varandra och därför är beredda att betala för det. Eller som den amerikanske New Deal-ideologen Oliver Wendell Holmes konstaterade redan för 100 år sedan: ”Taxes are the price we pay for a civilized society.”

Den stora frågan är hur vi ska upprätthålla medborgarnas tro på att detta är fallet även framöver. Om den europeiska ekonomin fortsätter att stampa på stället i ytterligare 5–10 år kommer detta att tära på både vår välfärd och vår tillit till varandra. I förlängningen kan detta innebära hårda tider också för EU:s parlamentariska demokratier, som har uppenbara svårigheter att förnya sig i den takt som behövs för att komma i kapp Kina och andra växande ekonomier.

Vem vet, kanske framtida historiker kommer att beteckna Västeuropas demokratiska institutioner som ett kortvarigt samhällsexperiment som var dömt att misslyckas. Det uppstod i kölvattnet av de två världskrigen men fick snart ge vika när andra civilisationer och deras politiska kulturer blev riktgivande.

Henrik Meinander, HBL 26.8.2014